

Середюк Н.П.

Стратегічне партнерство Канади в реформуванні політичних інститутів України

Досліджено особливості виникнення та розвитку стратегічного партнерства Канади як специфічного інструмента у формуванні зовнішньої політики України в контексті становлення системи міжнародних відносин. Визначено основні етапи еволюції стратегічного партнерства в зовнішній політиці України та розроблено типологію відносин стратегічного партнерства України з Канадою. Здійснено аналіз відносин стратегічного партнерства України та Канади на предмет їхньої відповідності критеріям та ознакам стратегічного партнерства. Оцінено ступінь ефективності використання інструмента стратегічного партнерства в дипломатичній практиці України у співробітництві з Канадою та надано рекомендації відносно його підвищення.

Ключові слова: Канада, Україна, співробітництво, стратегічне партнерство, зовнішньополітична стратегія, верифікація відносин.

Исследованы особенности возникновения и развития стратегического партнерства Канады как специфического инструмента в формировании внешней политики Украины в контексте становления системы международных отношений. Определены основные этапы эволюции стратегического партнерства во внешней политике Украины и разработана типология отношений стратегического партнерства Украины с Ка-

надой. Осуществлен анализ отношений стратегического партнерства Украины и Канады на предмет их соответствия критериям и признакам стратегического партнерства. Оценена степень эффективности использования инструмента стратегического партнерства в дипломатической практике Украины в сотрудничестве с Канадой, даются рекомендации относительно ее повышения.

Ключевые слова: Канада, Украина, сотрудничество, стратегическое партнерство, внешнеполитическая стратегия, верификация отношений.

The peculiarities of the Canadian strategic partnership occurrence and development was investigated as the specific tool in forming of the Ukrainian foreign policy in the context of the international relationship system establishment. It was defined the main stages of strategic partnership development in the Ukrainian foreign policy and the typology of strategic relationship between Ukraine and Canada was created. We analyzed the Ukrainian and Canadian strategic partnership in accordance with its conformity to the well-known criteria and features of strategic partnership and estimated the efficiency level of its usage in the Ukrainian diplomacy practice in cooperation with Canada. After that we gave special recommendations of its improvement.

Key words: Canada, Ukraine, partnership, strategic partnership, foreign policy, relations verification.

УДК 341.232+327.82

Середюк Н.П.,
аспірант
Національного університету
«Острозька академія»

Постановка проблеми. Важливу роль у формуванні української державності зіграв міжнародний партнер України – Канада, оскільки ми вважаємо, що існує об'єктивна кореляція між становленням незалежності та реалізацією зовнішньополітичного курсу України.

Історично зумовлені тісні двосторонні стосунки між Канадою та Україною беруть свій початок із XIX століття: перша хвиля українських емігрантів переселилася до Канади в 1891 році [13]. Формування високоякісних партнерських, збалансованих та взаємовигідних відносин сприяло повноцінному економічному розвитку обох держав.

2 грудня 1991 року Канада першою серед західних країн і другою після Польщі визнала Україну як суверенну незалежну державу. Незважаючи на географічну віддаленість, контрастний розрив у соціально-економічному розвитку, зародження українсько-канадських відносин відбувалося в середині позаминого століття, ще до здобуття незалежності обома країнами.

Важливо зауважити, що ще до проголошення України незалежною державою, під час візиту делегації на чолі з Л. Кравчуком до Канади 22 вересня 1991 року, в Оттаві було підписано «Декларацію

про відносини між Україною й Канадою». У документі було зазначено, що у визначенні характеру й форми майбутніх відносин між Україною й Канадою Канада поважатиме вільно та демократично висловлений вибір народу України [14].

З моменту встановлення дипломатичних відносин (27 січня 1992 року) Канада сприяла вирішенню стратегічних, соціальних, екологічних, політичних, правових проблем, подоланню економічної кризи в Україні. Важливим у формуванні стратегічного партнерства між Україною та Канадою є фактор подібності концептуальних основ, характеру зовнішньої політики країн, обидві держави здійснюють багатовекторну зовнішню політику та прагнуть знизити залежність від країн-сусідів, зокрема, Канада – від США, а Україна – від РФ та країн ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема становлення та розвитку українсько-канадських стратегічних двосторонніх відносин досліджувалася в роботах вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема, питання пріоритетних зовнішньоекономічних напрямків співробітництва України та Канади розкрито в роботах вітчизняних фахівців із питань зовнішньої політики України (М. Дойчик

[3], Е. Баран [1]); дослідження окремих аспектів і напрямів зовнішньої політики України знайшло відображення в наукових працях В. Цимбалістого [17].

Сучасний стан наукового осмислення стратегічного партнерства України й Канади характеризується збільшенням уваги до теоретико-практичних розробок стратегії зовнішньополітичної співпраці на світовій арені, проте проблема стратегічного партнерства в реформуванні політичних інститутів залишається невивченою.

Мета статті – здійснити комплексний аналіз особливостей і закономірностей стратегічного партнерства Канади в реформуванні політичних інститутів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після успішного завершення процесу дипломатичного визнання незалежної України перед державою постала потреба обстоювання завоювань українського народу, здобуття гідного місця у світовому поділі праці, захисту прав українського громадянина, інформаційного забезпечення суверенного існування.

Одним із найважливіших завдань, які постали перед вітчизняною дипломатією, була розбудова відносин найвищого рівня зі стратегічними партнерами – державами, що мають пріоритетне значення для України. Це відносини партнерів, які мають наближені цінності й інтереси, які визнають очевидність і необхідність захисту одне одного, зокрема й військового, прагнуть до динамічного поглиблення політичної й зростання економічної співпраці тощо [19]. Дослідник І. Жовква виокремлює такі моделі стратегічного партнерства: представницьке стратегічне партнерство, стратегічне партнерство проти спільної загрози, тактичне партнерство заради стратегічних результатів і асиметричне стратегічне партнерство [4].

Україна, поставши як незалежна держава, почала активно використовувати нові форми й методи міждержавного співробітництва, не маючи адекватно розробленої стратегії їхнього використання (стратегія реалізації зовнішньої політики України далеко не завжди відзначалася послідовністю). Розмитість ключових зовнішньополітичних пріоритетів, відсутність принципів забезпечення національних інтересів, конкретних методів досягнення основних коротко- та довготермінових завдань стали наслідком невпевненої поведінки України на міжнародній політичній арені, сформували другорядність її становища в міжнародній системі, показали відсутність ініціативності під час вирішення глобальних проблем, що постали перед світовим співтовариством.

Із часів незалежності України двосторонні відносини з Канадою є одним із традиційних пріоритетних напрямів зовнішньої політики нашої держави. Канада продемонструвала себе як вірний друг і союзник нашої держави на міжнародній

арені, зокрема, надавши Україні в критичний момент допомогу у вирішенні проблеми політичної ізоляції України світовою спільнотою через затримку ратифікації Верховною Радою угод СТАРТ-1 та ДНЯЗ [9].

Канадсько-українські відносини розвивалися досить сприятливо, не наражаючись на істотні перепони. Прийнято вважати, що між обома країнами склалися відносини «особливого партнерства» від того часу, коли 31 березня 1994 р. у Києві було підписано спільну декларацію «Про особливе партнерство» (поновлена в 2001 та в 2008 роках), в якій Україна й Канада оголосили про свій намір «розвивати відносини між собою як дружні держави на засадах особливого партнерства» [14]. За словами тодішнього міністра закордонних справ Канади, Андре Уелле, це було пов'язано з існуванням у Канаді впливової української діаспори [21]. Зроблений крок свідчить про підтримку Канадою України та про важливість двосторонньої співпраці для забезпечення стабільності й процвітання у світі.

Крім декларації «Про особливе партнерство», було підписано низку угод, що створили правову й договірну базу для економічної співпраці між обома країнами, зокрема, для вирішення певних соціальних і екологічних проблем, сприяння демонтажу ядерної зброї та підтримки ядерної безпеки в Україні.

Канада створювала передумови входження України у світову ринкову економічну систему через розвиток економічних відносин, які ґрунтуються на засадах рівності, недискримінації та взаємної вигоди. Уряд Канади надав технічну й фінансову допомогу Україні в програмі запровадження національної грошової одиниці – гривні [7].

Серйозність намірів стратегічних двосторонніх відносин Канада продемонструвала під час загощення кримської проблеми (спроба РФ включити до свого складу Крим у 1994 р.), змусивши Росію визнати, що ця справа є винятково прерогативою України [16]. Результатом стала домовленість України та Росії про поділ Чорноморського флоту, а Канада формально отримала статус одного з гарантів національної безпеки України.

Особливу роль у розвитку зв'язків між країнами зіграла «Угода про дружбу й співробітництво», укладена 24 жовтня 1994 р. під час державного візиту Президента України до Канади. В Угоді, зокрема, ішлося про те, що сторони, прагнучи до демократії й економічної свободи, сприятимуть співпраці як на офіційному, так і на приватному рівнях із метою подальшого розвитку та зміцнення двосторонніх зв'язків. У пакет підписаних угод увійшли також угода про відносини у військовій сфері, меморандум про взаєморозуміння в галузі двосторонніх військових зв'язків, угода про економічне співробітництво, угода про сприяння та захист інвестицій, Конвенція про уникнення подвійного оподат-

кування, меморандум про взаєморозуміння щодо канадської програми співробітництва тощо. Країни створили двосторонню Комісію з питань торговельно-економічного співробітництва [18].

Канада постійно розвивала політичний діалог з Україною через зміцнення позицій останньої в міжнародній спільноті, зокрема, одним із прикладів прихильного ставлення до України стала ініціатива Канади провести конференцію «Партнерство заради економічних перетворень в Україні» (м. Вінніпег, кінець жовтня 1994 р.) за участю представників країн Великої сімки (G7) і міжнародних фінансових установ (МВФ, Світового банку та ін.) [2].

Економічна співпраця між країнами від моменту проголошення Україною незалежності постійно зростала, і товарообіг між Україною й Канадою збільшувався. Існують перспективи розширення співпраці в галузі сільського господарства, енергетики, зокрема теплової. Особливої уваги заслуговує співпраця в галузях біотехнології та генетично модифікованих організмів, інформаційних технологій і телекомунікації, захисту навколишнього середовища й біобезпеки [18].

Однією зі знакових подій сучасного співробітництва є підписання документа про завершення переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та Канадою. Положення проекту угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою забезпечують, зокрема, поглиблення торговельного та економічного співробітництва, насамперед у частині торгівлі промисловими й сільськогосподарськими товарами, захисту інтелектуальної власності, регулювання державних закупівель [5].

Торговельно-економічне співробітництво є ключовим аспектом українсько-канадських відносин, про це свідчить нормативно-правова база, яка налічує понад три десятки принципово важливих документів.

Канадські інвестиції сприяють зміцненню та розширенню економіки України. Важливо відзначити позитивну динаміку росту інвестицій, пов'язану з європейським вибором України. Канадський уряд сприяв розвитку освіти України через низку семінарів і тренінгів для викладачів освітніх закладів, фінансування та допомогу у формуванні навчально-методичних матеріалів, а також через запровадження обмінів для студентів, учнів та викладачів освітніх закладів. Зазначені ініціативи позитивно вплинули на розвиток освіти в Україні та зміцнили зв'язок між Україною й канадцами українського походження.

Окремим аспектом українсько-канадських відносин є військово-співробітництво, яке полягає в участі України в Програмі допомоги у військовій сфері (MTAP) з 1993 р. Усього в рамках програми було підготовлено 899 тис. українських військових для участі в миротворчих операціях. Проте

слід зауважити, що наразі відсутня співпраця у військово-технічній сфері, у спільному розробленні перспективних озброєнь на підприємствах військово-промислового комплексу (ВПК) України. Можливо, це пов'язано з тим, що ВПК Канади є недостатньо розвиненим через відсутність необхідності утримувати велику армію, через відносно невелику кількість населення та використання системи NORAD, що забезпечує оборону країни [14].

Результатом українсько-канадського співробітництва у сфері реформування юриспруденції та судочинства став Меморандум взаєморозуміння між Генеральною прокуратурою України й Міністерством юстиції Канади, підписаний у вересні 1992 р. [8]. Канада, маючи одну з найбільш розвинутих судових систем, погодилася надавати допомогу Україні. З метою розширення співробітництва Міністерство юстиції України, Міністерство юстиції Канади й Центр правової реформи й законопроектних робіт активно співпрацюють, підтримуючи зусилля України, спрямовані на боротьбу з корупцією в державному секторі.

В Україні у рамках Канадської програми технічного співробітництва з 2010 р. реалізується проєкт «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» (РСКЮ) за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ, торгівлі й розвитку Канади, який передбачає значні зміни в правовій системі України. Реформа базувалася на твердженні, що українська система роботи з неповнолітніми правопорушниками є неефективною, а кількість неповнолітніх правопорушників (молоді, яка перебуває в конфлікті із законом) є надзвичайно високою. Унаслідок реалізації проєкту розроблені й упроваджуються інноваційні методики роботи з неповнолітніми, які знаходяться на обліку в кримінально-виконавчій інспекції та кримінальній міліції у справах дітей, утілюються програми профілактики правопорушень серед неповнолітніх [12].

Партнерство у сфері юриспруденції розвивається й сьогодні. На засіданні Національного агентства з питань запобігання корупції (створене в березні 2015 р.) ухвалено рішення про співпрацю з канадським агентством Agriteam Canada Consulting Ltd з метою залучення міжнародної технічної допомоги, яка буде спрямована на розроблення механізмів запобігання та виявлення корупції. Відповідна угода буде діяти в рамках проєкту «Експертна підтримка врядування й економічного розвитку» (EDGE) [10].

Канада постійно інвестувала значні зусилля та ресурси на підтримку демократичних перетворень, політичних і економічних реформ в Україні, а також на її інтеграцію в євроатлантичні та міжнародні структури й організації. Помаранчева революція 2004 р. сприяла тому, що Канада доклала максимум зусиль, аби допомогти Україні реформувати політичну систему, зокрема, канадські спосте-

рігачі на виборах допомагали забезпечити вільні та справедливі президентські вибори в Україні в грудні 2004 та січні–лютому 2010 р., а також парламентські в березні 2006 та вересні 2007 р. Канада вітала вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ) у травні 2008 р. і підтримує прагнення України до членства в НАТО [6].

Таким чином, можна зробити висновок, що питання України в Канаді завжди стоятиме на порядку денному, а позиція Канади на міжнародній арені завжди буде на користь України, і підтримка Канади буде тільки посилюватися.

Від початку 2014 р. значно активізувався двосторонній діалог на найвищому рівні. Канадський уряд одним із перших приєднався до санкцій проти Росії після анексії нею Криму. Канада підтримала Україну в її протистоянні агресору, 19 грудня 2014 р. прем'єр-міністр Канади Стівен Гарпер оголосив про запровадження додаткових економічних санкцій і заборони на в'їзд для 20 росіян і українців, а також про нові обмеження на експорт до Росії технологій розвідки й видобутку нафти. Канадська сторона запевнила Україну у своїй підтримці, зокрема, шляхом військового співробітництва й надання військової допомоги, що було закріплено в Декларації про наміри Міністерств оборони України та Канади 8 грудня 2014 р. Водночас Канада надає широку гуманітарну допомогу Україні: в українські морські порти прибуло три кораблі з канадською гуманітарною допомогою, а це – 54 морських контейнери, в яких 67 тис. пар взуття й 27 тис. теплих комплектів верхнього одягу. Крім того, канадці направили в Україну літак із мобільними госпіталями [20].

Канада запровадила економічні та політичні санкції проти російських осіб та компаній, а також представників т. зв. «ДНР» та «ЛНР», лідерів сепаратистів. Із 29 червня 2015 р. також заборонено здійснювати торговельні й інвестиційні операції з окупованим Кримом.

Необхідність гнучкого реагування на нові масштабні виклики, пов'язані з гібридним характером агресії Російської Федерації проти України, вимагає неординарних кроків та внесення кардинальних змін в усталену практику формування стратегічних відносин.

Висновки. Перехід до нової дипломатії XXI ст. характеризується ширшим урахуванням економічних факторів, створенням постійно діючих перехресних внутрішніх і міжвідомчих комунікаційних зв'язків, проведенням структурних реформ у напрямку її оптимізації.

Незалежна Україна потрібна Канаді як стратегічний партнер, який, подолавши кризові явища, безсумнівно, відіграватиме помітну роль в європейських економічних і військово-політичних структурах, а Канада матиме союзника, через якого зможе ширше представляти свої інтереси в Європі.

Українсько-канадське стратегічне партнерство зазнало значних змін із моменту його започаткування. Наразі українсько-канадські відносини переживають трансформацію, яка позитивно впливає та вплине на розвиток України як повноцінного члена міжнародної спільноти.

Ураховуючи пріоритети національних інтересів, їхні зміни, на основі здійсненого аналізу теоретико-методологічної бази з питань стратегічного партнерства України й Канади виокремлено ключові зовнішньополітичні вектори розвитку нашої держави: захист і просування національних економічних інтересів; забезпечення й зміцнення національної безпеки; захист і просування науково-технологічних, культурно-гуманітарних інтересів; захист громадян і юридичних осіб; поглиблення співпраці з українською діаспорою; участь у вирішенні проблем, що викликають спільне занепокоєння людства; формування позитивного міжнародного іміджу, безпечне входження у світовий інформаційний простір.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баран Е. Канадське співробітництво з Україною / Е. Баран // Зовнішня торгівля. – 1999. – № 1–2. – С. 34–35.
2. Галик В. Україна в Європі і світі : [навчальний посібник] / В. Галик. – К. : Знання, 2013. – 364 с.
3. Дойчник М. Стосунки України та Канади в 1991–1996 рр.: патронат чи співробітництво / М. Дойчник // Нова політика. – 1998. – № 4. – С. 9–12.
4. Жовква І. Стратегічне партнерство у зовнішній політиці України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 / І. Жовква. – К., 2005. – 213 с.
5. Канада надала Україні кредит на 200 млн. канадських доларів [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://economics.unian.ua/finance/991197-kanada-nadala-ukrajini-kredit-na-200-mln-kanadskih-dolariv.html>.
6. Канада та Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/bilateral_relations_bilaterales/index.aspx?lang=ukr.
7. Козик В. Міжнародні економічні відносини / В. Козик. – К. : Знання, 2008. – 406 с.
8. Меморандум про взаєморозуміння між Генеральною прокуратурою України та Міністерством юстиції Канади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU92363.html.
9. Міжнародні відносини та зовнішня політика: 1980–2000 роки : [підручник] / Л. Гайдуков, В. Кремень, Л. Губерський та ін. – К. : Либідь, 2001. – 621 с.
10. НАЗК розпочинає співпрацю з Канадою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jur-gazeta.com/golovna/nazk-rozpochinae-spiivpracyu-z-kanadoyu.html>.
11. Парахонський Б. Україна і Росія в історичній ретроспективі. Новітній український державотворчий процес: Нариси в 3-х томах / Б. Парахонський, С. Кульчицький. – К. : Наукова думка, 2004. – 327 с.

12. План заходів щодо реалізації проекту технічної допомоги «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article.jsessionid=F00918FBD25E272A271235375A79B99C.app1?art_id=186274&cat_id=146294.

13. Скорина Л. Література та літературознавство української діаспори. Курс лекцій / Л. Скорина. – Черкаси : Брама-Україна, 2005. – 384 с.

14. Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=124_002.

15. Украинско-канадские отношения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zarubegom.com/ukrainsko-kanadskie-otnosheniya>.

16. Холодна війна за Крим. Як ділили флот у 1990-х // Історична правда. – 2011 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/05/10/38319/>.

17. Цимбалістий В. Теорія міжнародних відносин / В. Цимбалістий. – Львів : Новий Світ-2000, 2010. – 324 с.

18. Чекаленко Л. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів) : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / Л. Чекаленко, С. Федуняк. – К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – 464 с.

19. Чекаленко Л. Зовнішня політика України : [підручник] / Л. Чекаленко. – К. : «LAT&K», 2015. – 477 с.

20. Чекаленко Л. Стратегічне партнерство: набутий досвід та реалії сьогодення / Л. Чекаленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lyudmilache.at.ua/blog/strategichne_partnerstvo_nabutij_dosvid_ta_realiji_sogodennja/2016-08-11-16.

21. Joint Declaration on Special Partnership between Canada and Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.infoukes.com/ukremb/agreem-940331e.shtml>.